

Ársfrágreiðingin hjá Fíggjagrunninum:

Grundarlag er fyri at privatisera bankan

Ársfrágreiðingin hjá Fíggjagrunninum er komin og har stendur m. a. at lesa, at ein arbeidsbólkur hjá nevndini í grunninum heldur, at tað er grundarlag fyri at privatisera Føroya Banka uttan at einstakir partaeigarar fáa ov stóra ávirkan. Sami arbeidsbólkur skjýtur upp, at partabrøvini verða børsnoteraði á Københavns Fondsbørs, fyri at royna at fáa eina tryggja virðisáseting

Fíggjagrunnurin frá 1992 hevur nú givið út ársfrágreiðing og ársrokskap sín. Umframt vanligt tilfar hevur frágreiðingin eitt brot um gongdina í bankamálum, eftir at kanningarnevndin hevur greitt úr hondum sína frágreiðing, og eisini eitt brot við einari frágreiðing um ein møgulegan framferðarhátt til normalisering av ognarvirkiskiftum í Føroya Banka.

Føroya Banki 1997

Føroya Banki hevði eitt sera gott ár í 1997. Avlop bankans fyri skatt var 372 mió. kr. Bankin hevur sostatt triðja ár á rað eitt stórt avlop.

Ein sera týðandi partur av avlopinum, 258 mió. kr. stavar frá afturluttum upphæddum, sum fyrr hava verið burturlagdar. Tann vanligi raksturinn hevur tó eisini givið eitt nýtt avlop, nevniliga 114 mió. kr.

Eginpeningur bankans var við ársenda 1997 828 mió. kr., ið svarar til ein solvens upp á 33,5%. Bankin er sostatt væl konsolideraður. Positiva gongdin í bankanum stendur av fleiri umstøðum: fyrst og fremst hevur samfelagsbúskaparliga gongdin yvirhøvur verið góð, men tað hevur eisini havt stóran týðning, at bankin verður rikin effektivt, og at samanleggingin av Føroya Banka og Sjóvinnubankanum hevur gjørt tað møgulegt at minka rakstrararknaðirnar munandi.

Tey góðu úrslitini hjá Føroya Banka hava við sær, at stórar upphæddir verða goldnar landskassanum sum vinningsbýti, útlutadur partapeningur og felagsskattur. Í 1997 lat bankin 17,5 mió. kr. í vinningsbýti, 150 mió. kr. vórðu lutadur út til partaeigararnar, til partapeningurin varð skrivaður niður við 75 mió. kr. til kurs 200, og at end er felagsskattur, sum bankin skal gjalda, roknaður til 29 mió. kr. fyri roknskaparárið 1997.

Gongdin í rakstrarúsliti bankans er ein spegilsmynd av generellu búskaparligu gongdini í Føroyum. Tað er hon, ið hevur gjørt tað møgulegt at afturflyta stórar upphæddir, sum fyrr hava verið burturlagdar í 1992 og 1993, vegna tey sera dapru búskaparligu útlitini, sum tá vóru. Gongdin hevur verið

positiv í 1995, 1996 og ikki minst í 1997. Tað er serliga tann góði fiskiskapurin undir Føroyum og teir góðu fiskaprisirnir, sum hava gjørt sít til hetta. Henda gongdin sær út til at halda fram í 1998. Góð grund er tó til at vera eitt sindur ivasamur um, hvussu haldgøð búskapargongdin er, tí veiðan serliga av toski stórliga fer upp um tað, sum fiskifrøðingar ráða til. Eisini tann ógreiða støðan viðvíkjandi afturgjalding av tí stóru almennu skuldini ger, at búskaparligu útlitini eru óviss.

Kanningarnevndarfrágreiðingin um føroyska bankamálið

Umstøðurnar, sum gjørdur seg galdandi, tá stigini, sum fóru til stovnstæðingina av Føroya Banka tann 1. januar 1994, vórðu tikin, eru viðgjørðar gjølla í kanningarnevndarfrágreiðingin, sum kom út tann 16. januar 1998.

Ársfrágreiðingin hjá fíggjagrunninum hevur eitt brot um kanningarnevndarfrágreiðingina og um tey stig, sum fíggjagrunnurin hevur tikið grundað á kanningarnevndarfrágreiðingina (áðrenn redaktiónin av hesi frágreiðing varð endað tann 30. apríl 1998).

Núsitandi nevnd í fíggjagrunninum leggur tó dent á at gera sít til, at føroyska samfelagið fær endurgjald fyri tap, sum hava staðist av, at Føroya Banki ikki hevði nóg stórar burturlaggingar, tá ið partabrevabýtið varð fram, og ikki hevði nóg gott gjaldfari og solvens til at lúka lógarinnar krøv.

Den Danske Bank jættaði longu tann 20. januar 1998 - uttan prejudice og uttan at útkerka nakra lögfrøðiliga binding - at vilja tosa um endurgjald, um ein kanning vísir, at tapini høvdu verið stórra frá 1993 til 1997 á engagementum í Føroya Banka enn í Sjóvinnubankanum.

Tá ið kanningarnevndarfrágreiðingin kom út, var fíggjagrunnurin til reiðar við hjálp frá lögfrøðilgum og grannskoðanarligum sakkunnleika at gera eina skjóta meting av fylgjunum. Nevndin í grunninum kundi tann 30. januar gera hesa meting og leggja hana fyri Føroya Landsstýri.

Landsstýrið boðaði tó frá,

at tað í fyrstu atlugu heldur, at talan er um eitt mál, sum landsstýrið og danska stjórnin skulu samráðast um. Í Danmark endaði eitt spurnarorðaskifti í fólkatinginum tann 27. januar 1998 við einari samtykt, ið m.a. heitir á stjórnina um í samstarvi við landsstýrið at kann amöguleikarnar fyri at gera krav galdandi mótevnis Den Danske Bank.

Vegna val í Danmark og í Føroyum eru politisku samráðingarnar um, hvussu ein skal handfara teir endurgjaldsspurningar, sum kanningarnevndarfrágreiðingin gevur grundarlag fyri, vörðnar útsett. Fyrningin av hesum krøvum hevði annars, eftir at partarnir høvdu avtalað eina útseting, verið í komin tann 30. apríl 1998.

Við tí høvuðsmáli at bróta fyrningina uttan samstundis at forða fyri møguleikanum fyri, at partarnir kunnu samráðast, stendur landsstýrið tann 27. apríl 1998 ta dansku stjórnina og Den Danske Bank við kravi um, at tey stendur í solidum skulu gjalda eina upphædd, ið svarar til omanfyri nevndu kapitalveiting í 1993 til Føroya Banka + rentur av teimum lánum, sum landsstýrið hevur tikið fyri at fígga hesa kapitalveiting. Tað er vörðit kunngjørt, at danska stjórnin fyrir sín part fer at gera regres galdandi mótevnis Den Danske Bank.

Av tí at fíggjagrunnurin var tann, sum við partabrevabýtinum varð eigi av Føroya banka, kennir hann tað sum sína skyldu at stevna Den Danske Bank. Grundarlagið fyri tey krøv, sum fíggjagrunnurin setir í stevningini, er soleiðis í krav um endurgjald fyri ta ógvuliga stóru upphædd, sum fíggjagrunnurin við fíggjagrunninum, mátti veita Føroya Banka í 1993. Fíggjagrunnurin hevur gjørt avtalu við sínar stovnar - dansku stjórnina og føroyska landsstýrið - um sínámillum útseting av fyrningini fyri slík krøv, sum grundað á partabrevabýti, møguleika kunnu fara at koma undan kavi í tí sakamáli, sum stendur fyri.

Framtíðar ognarviðurskipti bankans

Í felagsfráboðanini frá 3. november 1995 eru Føroya

Landsstýri og danska stjórnin samd um, at fíggjagrunnurin sum frálíður ikki skal eiga Føroya Banka.

Tað er eitt politiskt val, hvørt hetta skal gerast við at flyta ognarrættin til ein annan almennan stovn ella við fullari ella partvísari privatisering. Í síðstnevnda føri verða fleiri spurningar, sum krevja nærri kanning. Í fyrstu atlugu gevur flyting av ognarrættinum til ein annan almennan stovn ikki stórvegis trupulleikar. Nevndin í fíggjagrunninum hevur tó ta fatan, at hetta eigur at verða gjørt, so okkurt slag av grunni framvegis verður friholt millum politisku skipanina og leiðslu bankans.

Tískil setti nevndin í fíggjagrunninum ein arbeidsból, sum fekk til uppgávu at greina teir trupulleikar, sum eru við einari privatisering og at gera uppskot til, hvussu hesir trupulleikar kunnu loysast.

Frágreiðingin frá arbeidsbólkinum er ein partur av ársfrágreiðing fíggjagrunnsins. Hon fevnir m.a. um eina lýsing av gongdini í hinum norðurlöndum. Har er gongdin í høvuðsheitum tann, at tað almenna miðar móti at minka sín ognarpart niður í onki.

Í brotinum um Norðurlond er eisini ein samanburður av burturlaggingum, tapum og almennum stuðuli í Norðurlöndum undir bankakreppunum 1991-1993. Ein merkisverdur munur er millum Føroyar øðrumegin og hin norðurlondini hinumegin. Í hinum norðurlöndum hava samanløgð tap og burturlaggingar verið 5-10% av bruttótjóðartrúkunum fyri eitt ár (1991), í Føroyum hava tey verið meira enn tveir triðingar. Almenni stuðulin gongur úr 0,4% (Danmark) upp í 8,1% (Finland), men í Føroyum hevur hann verið út móti helminginum av bruttótjóðartrúkunum fyri eitt ár.

Sum eitt óbeinleiðis mál fyri, hvussu langt føroyska bankakervið er komið burtur frá hesari vanlukku støðu, kann nevast, at vøxturin í eginpeningi bankans, kapitalútlutanir, utgödd vinningsbýti og góddin skattur eftir tann 31. desember 1993, tilsamans eru út móti 20% av brutto-

Knud Heinesen er nevndarformaður í Fíggjagrunninum frá 1992

tjóðartrúkunum í 1996.

Í frágreiðingini er harumframt eitt serstakt brot um Føroya Banka, sæddur sum ein partur av føroyska peningastovnasektorinum og um gongdina í hesum sektori síðani kreppuna í 1990. Partur bankans er minkaði fyri útlán og innlán frá 1990 til 1996, men partvist eru tekniskar orsøkir til hesa gongd.

Uppskot bólsins

Grundað á hesar upplýsingar um veruliga viðurskiptini hevur arbeidsbólurin - við sakkunnari hjálp frá fíggjarliga ráðgevarfelagnum Aros Securities - gjøgnumgengið og mett um møguleikarnar fyri at fremja eina privatisering av Føroya Banka.

Fíggjagrunnurin er gingin út frá, at tað er eitt ynski millum føroyingar, at ein stakur partaeigari ella bólkur av partaeigarum ikki verður loyvdur at fáa eina dominerandi støðu millum eigararnar, og at ein stórir føroyskur áhugi eigur at verða varðveittur í bankanum.

Um privatiseringin búskaparliga sær skal ganga væl, er tað neyðugt at partabrøvini kunnu seljast til eina nýtt kurs. Av tí at kapitalmarknaðurin er so avmarkaður kann tað vera trupult at sameina hesi ymsku atlit, men arbeidsbólurin heldur, at tað ber til við at bjóða partabrøvini út í stigum, samstundis sum at ásetta verða avmarkingar í atkvøðurættinum fyri at forða fyri at stakir partaeigarar verða dominerandi.

Arbidsbólurin skjýtur harumframt upp, at partabrøvini verða børsnoteraði fyri harvið at royna at fáa eina tryggja virðisáseting gjøgnum javna sølu á einum kontrolleraðum marknaði. Bólurin vísir á Københavns Fondsbørs sum eitt natúrligt noteringstað fyri ein peningastovn, sum gongur eftir dansku banka-

og sparikassalógini og sum ger roknskapir í danskum krónum.

Um politisku myndugleikarnir gera av at privatisera Føroya Banka í stigum má ein rokna við, at fíggjagrunnurin ella onkur annar almennur grunnur leingi aftrat fer at vera ein týðandi partaeigari í bankanum. Ein fer tó kortini í stóran mun at kunna fáa fyrminin av einari privatisering, og arbeidsbólurin nevnr serliga tvey viðurskipti av stórum týðningi.

Tað fyrsta er, at P/F Føroya Banki er nógv tað størsta partafelagið í Føroyum. Bankin hevur handilssamband við nógv tann størsta partin av vinnufyrirteknum í Føroyum og við meira enn helvtina av øllum húsarhaldum. Føroya Banki tykist tí at hava fortreytir fyri at kunna gerast eitt »fólka-partafelag«. Bankin er eitt sera kensluligt barometur fyri búskapargongdin í Føroyum. Tað er tí nærliggjandi at halda, at partaeigararnir við einum virknum eigaraskapi í Føroya Banka fara at hava eitt stórt engagement og kenslu av stórra medabýrð fyri búskapargongdini í Føroyum.

Tað næsta hongur saman við nevndini, sum í 1997 fekk sum uppgávu at kanna, hvussu ein í Føroyum kann seta á stovn ein marknað fyri váðafúsan (partapening), grundað á handilslig mál. Ein heppin privatisering av P/F Føroya Banka hevði kunnað medvirka til at skapt tað medvitid um váðafúsan, handilsligar fløgur, sum ein má halda er ein treyt fyri, at ein í Føroyum kann stovnsseta ein veruligan kapitalmarknað, sum fer at kunna vera við til at geva eina harðliga tiltongda botning av kapitalgrundarlagnum í vinnuni stendur í tíðindaskrivi frá Fíggjagrunninum.